

Otázky a odpovede / Prečo chce EÚ zmeniť pravidlá pre novú generáciu GMO?

➤ Ako sú GMO – všetky generácie – v súčasnosti regulované?

Zatiaľ sú všetky generácie geneticky modifikovaných potravín, krmív a semien regulované rovnakým spôsobom. Pred ich dovozom a uvedením na trh EÚ musia získať povolenie, čo je proces, ktorý zahŕňa kontroly potenciálnych rizík pre prírodu, zdravie ľudí a zvierat, ako aj poskytovanie metód detekcieⁱ. Po udelení povolenia sú produkty sledované a označené v celom potravinovom reťazci a vyžaduje sa monitorovanie. Podľa súčasných pravidiel EÚ o GMO musí byť každá potravina s prísadami, ako napr. repkový olej vyrobený z GM repky alebo kukuričné vločky vyrobené z GM kukurice, označené ako potraviny obsahujúce alebo vyrobené z GMO.ⁱⁱ

V prípade pestovania umožňujú národné zákony o GMO susedným pestovateľom a vnútroštátnym orgánom vedieť, kde sa GM plodiny pestujú, a niektoré krajiny majú pravidlá na zabezpečenie kompenzácie za kontamináciu úrody.

V súčasnosti existuje 74 variácií GM potravín a krmív (1 cukrová repa, 21 sója, 8 repka, 46 kukurica, 6 bavlník)ⁱⁱⁱ schválených na dovoz do EÚ, no GMO plodiny nepresvedčili poľnohospodárov. Od roku 2015 je ich pestovanie zakázané v 17 členských štátoch^{iv} a iba jedna GMO plodina sa pestuje v Španielsku.

Toto znamená to, že **nové GMO nie sú zakázané, len musia prejsť povolovacím konaním.**

➤ Aké sú hlavné zmeny v novom zákone na dereguláciu nových GMO?

Návrh zákona Európskej komisie, ktorý nepodliehal podstatným zmenám zo strany Európskeho parlamentu a Rady EÚ, navrhuje úplnú dereguláciu väčšiny nových GMO^v. To znamená, že **povolenie pred uvedením na trh, bezpečnostné kontroly, výsledovateľnosť, označovanie a monitorovanie by sa na ne už nevzťahovali.**^{vi} Znamená to tiež, že spotrebiteľia, poľnohospodári a celý potravinový reťazec by už nevedeli, či semená, prísady a konečné potravinové produkty, ktoré kupujú, obsahujú alebo neobsahujú nové GMO.

Navyše, definícia nových GMO je nejasná. To je veľmi problematické, pretože iba jeden orgán jedného štátu bude kontrolovať, či výrobok zodpovedá tejto nejasnej definícii, a ak bude, udelí výrobcovi neobmedzené práva na predaj alebo pestovanie nových GMO.

➤ Ako sú nové GMO prezentované priemyslom?

Dlhodobá kampaň hŕstky biotechnologických korporácií^{vii} bola zameraná na premenovanie týchto nových GMO, pričom termín „geneticky modifikovaný“ bol nahradený výrazom „presné“ alebo „nové šľachtenie rastlín“, aby sa **zabránilo označovaniu GMO na potravinách.**^{viii}

Súbežne tie isté korporácie propagujú rastliny, ktoré sú v súčasnosti stále len vo výskume ako magické a trvalo udržateľné riešenia pre všetky druhy výziev – bez akéhokoľvek konkrétneho dôkazu. Prvá nová GMO plodina, ktorá bola vyvinutá, repka s názvom Cibus, **nakoniec zlyhala a bola v USA stiahnutá.**

➤ **Prečo široká škála zainteresovaných strán a inštitúcií odmieta dereguláciu nových GMO?**

Predpoklad, že nová generácia GMO je rovnaká ako konvenčné rastliny, **nepodporili národné inštitúcie**^{ix}. Mnohé organizácie občianskej spoločnosti, poľnohospodári a šľachtitelia vyjadrili svoje obavy, že nie je vyriešený spôsob, ako zabezpečiť slobodu voľby, chrániť životné prostredie a nezávislý šľachtiteľský sektor (Feb Letter 2025). Environmentálny vplyv uvoľnenia nových GMO **nebol posúdený nezávislým výskumom** (ANSES 2)^x

➤ **O patentovej polemike v Rade EÚ**

Európska komisia **obišla problematiku, ako by patenty na nové GMO mohli ovplyvniť sektor poľnohospodárstva a šľachtenia** a namiesto toho navrhuje zverejniť k tomu štúdiu až o niekoľko rokov. Európsky parlament zmenil a doplnil túto časť návrhu a uviedol, že nové GMO spolu s ich „rastlinami, rastlinným materiálom, ich časťami, genetickými informáciami a procesnými znakmi, ktoré obsahujú, **nebudú patentovateľné**“.^{xi}

V roku 2024 belgické predsedníctvo Rady uplatnilo podobný prístup, ale nepodarilo sa mu preň získať väčšinu.^{xii} V roku 2025 poľské predsedníctvo uskutočnilo dva pokusy, pričom jeho súčasný návrh odzrkadľuje belgický návrh a vyzýva len na **dobrovoľné vyhlásenie spoločností** o patentoch, ktoré by mohlo umožniť iným šľachtiteľom používať genetický materiál nových GMO za poplatok.^{xiii}

V čom je problém?

Zatiaľ čo patentované semená teraz zohrávajú v európskom šľachtiteľskom a poľnohospodárskom sektore okrajovú úlohu, vývojom nových GMO sa to teraz mení, pretože sa ešte viac **posilní kontrola korporácií nad poľnohospodármi a šľachtiteľmi**.

Nielenže patentované semená obmedzia dostupnosť rozmanitosti semien, najmä pre tých, ktorí sa spoliehajú na tradičné šľachtiteľské postupy, ale často prichádzajú aj so zmluvnými obmedzeniami. Tieto zmluvy prehĺbujú závislosť poľnohospodárov od korporácií a pri každoročných nákupoch osiva sa **zvýšia ich náklady a zníži autonómia**.

Pokiaľ EÚ a Európsky patentový úrad nevyriešia problematiku patentov na základné biologických procesov a nezavedú špecifické obmedzenia na patenty nových GMO, akýkoľvek tlak na dereguláciu týchto nových GMO **obmedzí prístup poľnohospodárov k semenám schopným prispôbiť sa novým výzvam**, ako sú extrémne zmeny počasia. Šľachtitelia budú nútení viesť zdĺhavé rokovania s hárskou mocných biotechnologických korporácií, aby si zachovali právo pracovať s genetickým materiálom, či už vyvinutý konvenčným šľachtením alebo úpravou génov.^{xiv}

Proces:

- Júl 2023: Komisia EÚ zverejňuje svoj návrh legislatívy.^{xv}
- Február 2024: Európsky parlament hlasuje o svojej pozícii a potvrdil ju v apríli.^{xvi}
- Február 2024: Blokovanie menšiny členských štátov počas belgického predsedníctva Rady.
- Február 2025: Poľské predsedníctvo Rady predkladá návrh podobný belgickému.
- Ak dôjde k dohode na zasadnutí Coreperu alebo v Rade, môže sa uskutočniť takzvaný „trialóg“.

➤ **Ako sa môže poľnohospodárstvo prispôbiť súčasným a novým výzvam efektívnejšími a udržateľnejšími spôsobmi?**

Nové GMO môžu, ale nemusia produkovať odrody so zaujímavými vlastnosťami v priebehu niekoľkých rokov, ale zatiaľ nesplnili svoje sľuby v krajinách, kde sú značne deregulované. Poľnohospodári už teraz zápasia s extrémnymi poveternostnými podmienkami a deštrukciou prírody, čo ovplyvňuje vitalitu plodín a do určitej miery aj výnosy.

Friends of the Earth Europe vyzýva EÚ, aby:

- sa **zamerala na skutočné riešenia** a dôrazne presadzovala výskum zameraný na udržateľnú rastlinnú výrobu počas dlhotrvajúceho sucha alebo nadmerne vlhkých podmienok. To si vyžaduje prehodnotenie poľnohospodárstva, od šľachtenia a nových poľnohospodárskych strojov až po pestovanie rôznorodých plodín.
- zaviedla politické opatrenia, aby sa **zdravá a udržateľnejšia strava stala pre spotrebiteľov jednoduchou a cenovo dostupnou voľbou**.
- sa prísne **uplatňovala príslušná smernica EÚ s cieľom zablokovat' patentové nároky** na rastliny, zvieratá a organizmy, ktoré nie sú založené na patentovanej technológii GM
- **regulovala novú generáciu GMO podľa existujúcich zákonov o GMO**, aby sa zabezpečila sloboda výberu pre spotrebiteľov, poľnohospodárov a šľachtiteľov a aby nové technológie pred uvedením na trh prešli prísnyimi kontrolami bezpečnosti a povinným označovaním
- **odmietla návrh na dereguláciu**.

-
- I. https://food.ec.europa.eu/plants/genetically-modified-organisms/gmo-authorisation/gmo-authorisations-food-and-feed_en
 - II. See regulation 1829/2003 <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1829:20080410:EN:PDF>
 - III. <https://ec.europa.eu/food/food-feed-portal/screen/gmo/search>
 - IV. https://food.ec.europa.eu/plants/genetically-modified-organisms/gmo-authorisation/gmo-authorisations-cultivation/restrictions-geographical-scope-gmo-applicationsauthorisations-eu-countries-demands-and-outcomes_en
 - V. Bohle, F.; Schneider, R.; Mundorf, J.; Zühl, L.; Simon, S.; Engelhard, M. (2023): Where Does the EU-Path on NGTs Lead Us? Preprints 2023, 2023111897. <https://doi.org/10.20944/preprints202311.1897.v1>
 - VI. https://food.ec.europa.eu/system/files/2023-09/gmo_biotech_ngt_proposal_2023-411_en.pdf and the annex https://food.ec.europa.eu/system/files/2023-09/gmo_biotech_ngt_proposal_2023-411_annex_en.pdf
 - VII. https://www.amsem.ro/ImageHandler.ashx?UploadedFile=true&pg=d63ee450-0f3a-4e83-b811-127758e634a0&image=~/_App_Data/UserImages/File/ESA/2021/PBI%20Advocacy%20Brief%20ESA.pdf
 - VIII. <https://corporateeurope.org/en/2021/03/derailing-eu-rules-new-gmos>
 - IX. Authorities from Austria, Poland, Italy, Germany and Switzerland contributed to this research: Eckerstorfer, M.F., Grabowski, M., Lener, M., Engelhard, M., Simon, S., Dolezel, M., Heissenberger, A., Lüthi, C. (2021) Biosafety of genome editing applications in plant breeding: Consideration for a focused case-specific risk assessment in the EU. *biotech 10*, <https://doi.org/10.3390/biotech10030010>
 - X. Koller, F. et al. (2023): The need for assessment of risks arising from interactions between NGT organisms from an EU perspective. *Environmental Sciences Europe* 35, 27. <https://doi.org/10.1186/s12302-023-00734-3>
 - XI. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0325_EN.html
 - XII. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11318-2024-INIT/en/pdf>
 - XIII. version 19 February 2025 new paragraphs in articles 6 and 6: 2XX*The requester may submit a written declaration of a patent holder confirming his willingness to license the protected subject under fair, reasonable and non-discriminatory conditions, which is applicable within Union territory*
 - XIV. <https://friendsoftheearth.eu/publication/locked-seeds-who-wins-and-who-loses-when-new-gmos-get-patented/>
 - XV. https://food.ec.europa.eu/system/files/2023-09/gmo_biotech_ngt_proposal_2023-411_en.pdf
 - XVI. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0325_EN.html

Prehľad stanovísk inštitúcií EÚ k novému spisu o GMO a ich vplyv

	Súčasná situácia	Návrh Európskej komisie	Pozícia Európskeho parlamentu	Diskusia Rady EÚ	Dopad deregulácie
Definícia	Jasná definícia toho, čo je GMO	Nejasná definícia	Nejasná definícia	Nejasná definícia	Deregulácie 94% nových GMO
Povol'ovací proces	Povinné	Zrušené	Zrušené	Zrušené	S jedinou poľnou skúškou sa nové GMO môžu predávať a pestovať bezobmedzení. V prípade, že by sa zistilo poškodenie, uvedenie na trh by bolo stále možné.
Hodnotenie rizík	Povinné	Zrušené	Zrušené	Zrušené	Škody pre životné prostredie, ľudí a zvieratá nemožno vylúčiť.
Detekčné metódy	Povinné	Zrušené	Zrušené	Zrušené	Nemožné monitorovať potenciálne environmentálne alebo zdravotné dopady, brať korporácie na zodpovednosť (ak príde k nejakej škode) a sledovať nové GMO v potravinovom reťazci.
Označovanie	Povinné v celom reťazci	Len pre semená	Povinné v celom reťazci	Len pre semená	Spotrebitelia nebudú vedieť, či potraviny, ktoré kupujú a jedia, obsahujú nové GMO. Výrobcovia potravín nebudú vedieť, či používajú nové GMO zložky. Predajcovia nebudú vedieť, či potraviny, ktoré ponúkajú, obsahujú nové GMO.
Monitoring	Povinné	Zrušené	Zrušené	Zrušené	Nikto nebude kontrolovať vplyv na životné prostredie, zdravie ľudí a zvierat. Zostanú neodhalené.
Zodpovednosť	Povinné	Zrušené	Zrušené	Zrušené	V prípade kontaminácie potravín alebo susedných polí, alebo ak sa zistí akákoľvek škoda na prírode, nikto nemôže byť braný na zodpovednosť
Patenty	Nie	Nie	Zakázané na nových GMO, ale bez kontrolných mechanizmov v prípade porušenia	Dobrovoľné vyhlásenia spoločnosti	Šľachtitelia budú nútení viesť zdĺhavé rokovania s mocnými biotechnologickými korporáciami, aby si zachovali právo pracovať s genetickým materiálom.

Preklad vypracoval Ing. Peter Sudovský, občianska iniciatíva Slovensko bez GMO. Originálnu verziu v anglickom jazyku nájdete [TU](#).